

ZÁPAS O ČESKOSLOVENSKO.

K řešení národnostní otázky
československých Němců.

Otázka československo-německého poměru, kterou v našich dnech posunul vývoj událostí do popředí evropského, ba světového zájmu, má odedávna dvojí stránku: jde v ní jednak o vztah našeho národa k velikému celku německého národa, žijícího v našem sousedství, jednak o náš vztah k té části německého lidu, která v minulosti — pokojnou kolonizací — přešla pohraniční pásma našich hor a mezi námi a na naší půdě nalezla novou vlast i domovské právo. Poměr našeho národa jak k Němcům, usídleným v naší zemi, tak k celku německého lidu, prošel řadou měnících se období. V podstatě lze jej charakterisovati tak, že naše zeměpisná poloha přinutila nás přijímat především německým prostřednictvím kulturní i hospodářské pokroky evropské, ale zároveň nám, slovanské výspě, posunuté hluboko na západ do německého těla, uložila tvořit hradbu proti pudové germánské rozpínavosti k východu. Úkol nebyl snadný a byl zdolán jen nesmírnou naší národní odolností a tím, že se našim předkům podařilo včas nejen se kulturně i hospodářsky srovnati s Evropou, nýbrž i sjednotiti se ve vlastní organizaci státní. Přes to však oběť, kterou jsme musili přinést na svou záchranu, nebyla malá: byla určena tu menší, tu větší závislostí na politické a hospodářské moci německé a především připuštěním německé kolonisace v našem pohraničním území. Toto německé osídlení některých krajů naší země ztížilo dojista naše postavení k celku německého národa, v němž naši Němci odedávna spatřovali posilu i oporu. Přes to konečný výsledek dopadl v náš prospěch: proti Němectvu jsme obhájili nejen své národní svébytnosti, nýbrž i státní samostatnosti; a proti Němcům, usídleným v naší vlasti a tak se s námi promísivším duchovně i hospodářsky, že jejich odtržení od nás se stalo prostě nemožností, jsme ubránili celistvost i jednotu země.

Mírové smlouvy pařížské v r. 1919 daly poslední mezinárodní sankci výsledkům naší kulturní, politické a hospodářské práce a nejnověji stvrdily naše nezadatelné právo. Vytkly také náš poměr jak k celku německého národa, tak k Němcům, obývajícím území našeho státu. Vůči německému národu a německé říši nám zabezpečily plnou národní a státní nezávislost a suverenitu. Vlastním našim Němcům určily postavení národnostní minority, povinné samozřejmou loyality ke státu, jehož státní myšlenky nebyli sice Němci nositelem, ale který se jim stal domovem; zároveň však postavily je pod mezinárodní ochranu, vyplývající ze smlouvy o ochraně menšin, která byla — také Československou republikou — podepsána v září 1919 v Saint Germain.

Po nezdařeném odboji proti obnovenému československému státu stala se právě tato st. germainská smlouva o ochraně národnostních menšin východiskem nového útoku, který Němci s postupující průbojností podnikli proti nám a proti našemu postavení jako státního

národa ve vlastním našem státě. Ať jako negativisté, ať jako aktivisté neustávali se ve své politice dovolávat st. germainské smlouvy, šalebně, ale promyšleně předstírajíce, jako by náš stát byl smlouvě té učinil žádost nanejvýš svou ústavou, ale nikoli ostatními zákony a jmenovitě politickou a hospodářskou praxí. Netřeba se probírat jednotlivými fázemi této německé útočnosti, aby bylo zřejmo, co bylo její podstatou a co cílem. Není pochyby, že podstatou bylo poznání o trvalosti republiky, budované na solidních základech nejen politických a kulturních, nýbrž i hospodářských. A že cílem bylo dosáhnouti v této trvalé republice takového podílu na moci, který by odpovídal německé vládychtivé povaze, nedovedoucí se smířiti s menšinovým postavením, a který by zároveň československý stát pozvolna činil nástrojem celoněmecké mocenské politiky a celoněmeckých hospodářských plánů ve střední a východní Evropě. Proměna národního státu ve stát národnostní se zdála a zdá Němcům předpokladem k dosažení onoho cíle. Dovolávání se st. germainské smlouvy i ústavně zaručené rovnoprávnosti a dokonce i zásady o sebeurčení národů se při tom stalo taktickou zbraní, mnohonásobně používanou i zneužívanou.

Tak tomu bylo v politice našich Němců celá leta před vystoupením Konráda Henleina. Myšlenkově neobohatil Henlein politiku našich Němců vsutku ničím. To, co bylo v jeho politické činnosti novinkou, bylo jen odrazem poměrů z německého sousedství a nikoli domácí originalitou. V německé říši vyrostlo hnutí, které se zrodilo v duši poraženého národa a kterému se nejen terorem, ale především vyhlídkami, jež v představě snad každého Němce budí pangermanism, podařilo sjednotiti německý národ a uchvátiti státní moc. Henlein — právě proto, že byl homo novus — byl vyvolen, aby převzal dědictví Krebsovo a Jungovo a rozmnožil je napodobením postupu, který se osvědčil v sousedství. Nápodoba byla mu ovšem více než usnadněna: nejen tím, že vzedmuté vlny nacismu přelétávaly vlastní prudkostí hřebeny našich pohraničních hor a naše Němce, postižené s ostatním světem právě hospodářskou krizí, naplňovaly psychosou a fantastickými nadějemi, nýbrž i tím, že se mohl cele opřít o obnovenou politickou moc sousední říše. Jen v tom je — chcete-li užít toho označení — Henleinův „přínos“ do politiky našich Němců: učinil ji přímým nástrojem a součástí politiky berlínské.

Tato skutečnost nebyla u nás včas politicky posouzena. Vnesla s jedné strany zjednodušení, s druhé strany neobyčejné zkomplikování do našeho poměru k Němcům. Zjednodušení je v tom, že z Henleinovy činnosti bylo konečně vyvozeno poznání síly německého nacionalismu, který překročuje hranice států a zároveň také odstraňuje rozdíly politických stran. Komplikace pak je v tom, že souvislost Henleinovy politiky s oficiální politikou německé říše učinila ne pouze z našeho poměru k Německu, nýbrž i z našeho poměru k vlastním našim Němcům otázku, zajímavější evropskou, t. j. mezinárodní diplomacii nad míru, danou naším podpisem na st. germainské smlouvě o mezinárodní ochraně národnostních menšin. Na nás,

jichž národní zájem se podle poznání nejen našich, nýbrž i přečet-
ných cizích historiků kryl tolikrát se zájmem všeevropským a vše-
lidským, nyní jest, abychom znovu prokázali, že vítězstvím naší spra-
vedlivé věci nestane se toliko zadost našemu právu, nýbrž že jím
bude také posílena světová mravnost a že z něho vzejde prospěch
všemu evropskému lidstvu uplatněním rovnováhy jeho sil a tím
upevněním jeho touhy po míru a po klidné, kulturní práci.

Ani Konrád Henlein nepovažoval hned po svém vystoupení za
vhodno anebo neměl odvahy přiznat spojitost svého politického pro-
gramu s politickými plány německé říše. Vystříhal se i hlásit se
k radikalismu. Často se vyznával z loyality k československému
státu a kromě zvýšeného zdůraznění kulturní jednoty českosloven-
ských Němců s celkem německého národa opakoval v podstatě hesla
a požadavky, tlumočené již jeho politickými předchůdci. Stěžoval si
na domnělé neplnění st. germainské smlouvy československými vlá-
dami, volal po rovnoprávnosti, zaručené ústavou, odmítal podezření,
že by jeho strana měla něco společného s říšským nacismem, ba do-
konce se zříkal i požadavku zavedení územní autonomie pro Němce,
o níž právem prohlašoval — na př. ještě v rozhovoru s polským no-
vinářem Romanem Fajanssem, uveřejněným v „Kurjeru warszaw-
ském“ v listopadu 1937 — že by vedla k federalisaci republiky.

Konrád Henlein se vůbec dlouho spokojoval pouze obecnou a
heslovitou formulací svých požadavků. Zřejmě proto, že od první
chvilky, kdy byl povolán v čelo silné skupiny našich Němců, si byl
vědom toho, že t. zv. boj československých Němců za rovnoprávnost
je jen podružnou složkou jeho úkolu; že je pouze prostředkem k do-
sažení jiného cíle; že je toliko etapou — podle okolností omezenější
nebo rozsáhlejší — k německému pronikání do střední Evropy.
K pronikání, jemuž by se neposloužilo odloučením zněmčeného po-
hraničního území od republiky a jeho připojením k německé říši, jež
však potřebuje ne-li podrobení Československa, tedy aspoň jeho získání do mocensky politické
i hospodářské sféry německého vlivu. V tom je
jádro, které se pozvolna stávalo stále viditelnějším i pod slupkou
Henleinových heslovitých formulací, jež na jedné straně počaly
vytýkat Československu jeho spojenecké svazky, na druhé straně
je lákaly do otevřené náruče berlínské. Ostatně Henleinovy poža-
dávky, i když byly jen obecně stanoveny, prozrazovaly, že jejich úče-
lem není, než — při československé neochotě poslechnout Henleino-
vých, t. j. berlínských rad — vytvořiti v Československu takovou si-
tuaci, která by jednak zvýšením německého podílu na moci a rozho-
dování, jednak oslabením republiky v její československy národní
podstatě přiměla Československo na konec přece přijmout německý
protektorát. Sen o středověké římsko-německé říši, lenními svazky
k sobě poutající slabé státní organismy v sousedství, oživil, zdá se,
v hlavách vůdců dnešní „Třetí říše“. Von Papen se aspoň několikrát
veřejně rozhovořil o podobných plánech, jichž uskutečnění by prý
zabezpečilo Evropě mír. Nedodal arci, že by se tak stalo pod němec-
kou hegemonií. A nevysvětlil také, v čem se dnešek se svými vyžrá-

lymi nacionalismy a se svým příkazem mocenské rovnováhy liší od středověkých poměrů, které jedině umožňovaly existenci nikoli německy národní, nýbrž nadnárodní, křesťanské říše římské.

Konrád Henlein dlouho váhal s přesnějším vytyčením svého programu a s konkrétnějším stanovením svých požadavků. Teprve loňský duben zjednal po té stránce aspoň částečné jasno. 27. dubna 1937 podal totiž parlamentní klub Henleinovy strany v poslanecké sněmovně několik návrhů, směřujících — podle označení, jež jim dalo vedení Henleinovy strany — „k zajištění bytí, jednoty a rovnoprávnosti jednotlivých národností“ v našem státě. Návrhy ty se vydávaly za jakási prováděcí nařízení k ústavní listině. Bylo jich šest: 1. Návrh zákona na ochranu národnosti (podle něho měly být vytvořeny t. zv. svazy veřejného práva, ve kterých by jednotlivé národnostní skupiny měly právní orgán s představenstvem, složeným z parlamentních zástupců téže národnosti). 2. Návrh zákona k uskutečnění národnostní rovnoprávnosti ve všech odvětvích veřejné správy (jím se měl uplatnit nárok na náhradu škody se strany státu v případech, kdy se státní orgány dopustily porušení zásady rovnoprávnosti). 3. Návrh zákona o ručení za škody, které byly státními orgány způsobeny při výkonu úřední činnosti. 4. Návrh trestního zákona proti odnárodňování (podle něho se mělo stíhati každé zneužití mocenských poměrů k odnárodňování a tak se měla chrániti národní příslušnost státních občanů, jejich výchova a národní država, zejména půda a pracovní místo). 5. Návrh zákona o katastrech (podle něhož měl být každý občan podle svého bydliště zanesen v tak zv. katastru, který by tvořil základnu pro národní příslušnost a pro používání národnostního klíče ve veřejných službách, v dodávkách, subvencích a pod.). 6. Návrh zákona o právu na stížnost (kterým měl být změněn zákon ze dne 9. března 1920 a t. zv. svazům, zřízeným podle návrhu zákona č. 1 o ochraně národnosti, dáno právo, podávati ústavnímu soudu návrhy na zrušení usnesení zákonodárných sborů, odporují-li ústavě).

O těchto šesti návrzích Henleinovy strany, ukazujících, kterak si v dubnu minulého roku představovala Henleinova strana úpravu národnostních poměrů v republice, nebylo v parlamentě nikdy jednáno. Než se tak mohlo státi, vytyčila Henleinova strana nové, daleko rozsáhlejší a smělejší požadavky, takže se její návrhy z dubna 1937 staly vskutku bezpředmětnými. Tehdy se však o nich rozpředla diskuse, která svými dozvuky — nedávno zveřejněným dobrozdáním Lodgmannovým — sahá až k dnešku a která neztratila na zajímavosti zejména proto, poněvadž vrhá jasné světlo na stále stoupající náročnost Henleinovy strany. Nepřekvapuje, že československá veřejnost tenkrát odmítla návrhy, předložené Henleinovou stranou. Spatřovala v nich — i když to bylo Henleinovou stranou popíráno — pokus, směřující ne k provádění, nýbrž k porušení ústavy, k porušení jednoty, nedílnosti i národního charakteru republiky. Pozoruhodné — s hlediska, určeného jen krátkým časovým odstupem — jest, že v dubnových návrzích z r. 1937 nežádala Henleinova strana uskutečnění národní nebo územní samosprávy národnostních skupin,

která je nyní jejím kardinálním požadavkem. Henlein sám sice po několika dnech — ve svých májových projevech na Chebsku — prohlásil, že návrhy, předložené jeho stranou v parlamentě, jsou pouze základem dalších požadavků, jež jeho strana postaví a jichž cílem je dosažení německé národní samosprávy a odčinění „bezpráví, páchaného na Němcích od r. 1918“, avšak tentýž Henlein ještě sedm měsíců později ve svrhu již dotčeném rozhovoru s polským novinářem popřel, že by usiloval o uskutečnění německé autonomie v republice. Ostatně také sám jeden z původců šesti návrhů Henleinovy strany z dubna 1937, Dr. Schicketanz, ještě na podzim toho roku ve veřejné diskusi konstatoval, že v oněch návrzích není obsažen požadavek ani národní ani teritoriální autonomie. Nedůvěru, vzbuzenou v československé veřejnosti různým výkladem návrhů z dubna 1937, podepřel však krátce po Schicketanzově i svým vlastním popření autonomistických záměrů znovu Henlein sám, když v prosinci prohlásil ke zpravodaji „New York Times“, že jeho straně nestačí pouhá kulturní autonomie a že sudetoněmecká samospráva musí být kombinací teritoriálních a personálních zásad samosprávných. Tím se vlastně sám Henlein přiblížil k tomu výkladu dubnových návrhů své strany, jak jej od počátku chápala československá veřejnost. A nepřímo potvrdil správnost důvěrné a teprve nedávno prozrazené kritiky, kterou dubnové návrhy Henleinovy strany doprovodil jeden z nejradikálnějších, ale zároveň politicky nejzkušenějších německých nacionalů, Dr. Lodgmann: ten vytkl návrhům nejen spoustu juristických závad a logických chyb, nýbrž dokonce doznal, že je vyloučeno, aby spořádaný stát zavedl navrhovanou správu, která neznamená úpravu nevyřešených národnostních otázek a která by způsobila jen zmatek.

Bylo potřeba poněkud se zastaviti u dubnových návrhů Henleinovy strany z r. 1937, třeba představovaly překonanou již fázi ve vývoji Henleinových požadavků. Ukazují jasně, kterak se požadavky Henleinovy strany v následujících měsících zvýšily — souběžně se vzrůstem německého sebevědomí, jemuž se dostalo neobyčejné posily šťastně provedeným zábořem Rakouska německou říší. Opíraje se o projev kancléře Hitlera, vyjadřující zájem říše o Němce, žijící v sousedství jejich hranic, a povzbuzován vírou, že tento svůj zájem by německá říše mohla uplatniti také v Československu, podobně jako učinila v Rakousku, odhodlal se Henlein provést to, co před časem ohlásil: předložiti veřejnosti nové požadavky. Veřejnosti tentokrát ne pouze československé, nýbrž — lze říci — evropské. Stupňovaný tlak německé říše, uvedený připojením Rakouska do nového vzrůstání a varu, obrátil totiž evropskou pozornost na požadavky Němců v Československu, v jejichž hnutí počalo být spatřováno nebezpečí pro evropský mír. Československá vláda přesvědčivým prohlášením svého předsedy odmítla sice již 4. března jakýkoli pokus německé říše o zasahování do vnitřních věcí československých a o porušení československé suverenity, zároveň však pochopila, že menšinová politika vstoupila do nového údobí a snažila se této skutečnosti všemožně vyjít vstříc. Hned 28. března ohlásil předseda

vlády Dr. Hodža uzákonění celého souboru menšinových našich opatření v t. zv. menšinovém či národnostním statutu, který — jak se brzy ukázalo proti všem německým námitkám — nechtěl být pouhou kodifikací platných ustanovení, týkajících se národnostních otázek, nýbrž měl být doplněn také opatřeními novými a jmenovitě provázen novou úpravou jazykových poměrů a reformou veřejné správy, při níž decentralisací a rozmnožením samosprávné kompetence se nemálo vycházelo vstříc německým přáním. Československá vláda si ovšem od počátku byla vědoma pevných předpokladů, z nichž může a musí vycházet každá nová úprava národnostních poměrů v republice. Za tyto předpoklady prohlásil předseda vlády naši státnost, naši ústavu a zásadu neodnárodnování. Nové pochyby, že stanovisko to — ostatně samozřejmé u vlády nezávislého státu — bylo sdíleno i západoevropskými velmocemi, majícími zájem na smírném vyřešení národnostních otázek v Československu a vítajícími řečí britského předsedy vlády Chamberlaina, že československá vláda chystá praktické kroky, „jež mohou být učiněny v rámci československé ústavy a jež by vyhověly rozumným přáním německé menšiny.“

Ohlášení národnostního statutu, založeného na principu samosprávy a národnostní proporcionality, se nesetkalo v řadách našich Němců — ani v německém sousedství — s vlídným přijetím. Němci počali stále důrazněji odmítati názor, že nová úprava národnostních poměrů je především administrativním problémem, a žádali stále hlasitěji úplnou přestavbu státní konstrukce. Posl. Frank, zástupce Henleinův ve straně, vyjádřil to v polovině dubna v rozhovoru s pražským dopisovatelem „Daily Telegraphu“ zcela nedvojznačně: ohlášený národnostní statut prohlásil za nedostatečný, poněvadž Němci, kteří se necítí menšinou, ale národní skupinou, nechtějí být „chráněni“, nýbrž chtějí mít plný a neomezený podíl na státu podle přísně mravní a sociální rovnosti; k tomu je prý třeba, aby byla úplně zreformována celá soustava vzájemných vztahů různých národností ve státě a aby v něm byla zavedena úplná samospráva pro všechny národnostní skupiny.

Ve chvíli, kdy posl. Frank rozvíjel před anglickým žurnalistou své plány na přestavbu československého státu a kdy také jiní politikové Henleinovy strany mluvili otevřeně o potřebě uznání rovnoprávných národů a národnostních skupin, tvořících dohromady právní svaz, byly patrně již zasvěcencům známy nové požadavky, které jménem své strany se chystal na sjezdu, svolaném do Karlových Varů, přednésti Konrád Henlein. Sjezd ten se konal 23. a 24. dubna a Konrád Henlein na něm vytyčil osm politických požadavků, jimž předdeslal tři ideové předpoklady. Předpoklady ty, směřující podle Henleina k vytvoření přátelského poměru republiky, do níž byli prý Němci včleněni proti své vůli, k Německu, zněly: 1. revise mylného českého historického mythu; 2. revise nešťastného názoru, že jest úkolem českého lidu být slovanskou hrází proti t. zv. německému „Drang nach Osten“; 3. revise onoho zahraničně politického stanoviska, které až dosud vedlo tento stát do řad nepřátel německého národa.

Svých osm politických požadavků formuloval Konrád Henlein takto: 1. úplná rovnoprávnost a úplná rovnost německé národní skupiny s československým lidem; 2. uznání sudetoněmecké národní skupiny za právní osobnost k ochraně rovnoprávného postavení ve státě; 3. konstatování a uznání německého osídlovacího území; 4. vybudování německé samosprávy v německé území, a to pro všechny obory veřejného života, pokud jde o zájmy a věci německé národní skupiny; 5. zákonitá ochranná opatření pro ony státní příslušníky, kteří žijí mimo uzavřené území svého národa; 6. odstranění všeho bezpráví, které bylo učiněno sudetskému Němectvu od r. 1918, a nápravu škod, které tímto bezprávím vznikly; 7. uznání a provedení zásady: v německém území němečtí veřejní zaměstnanci; 8. úplná svoboda přiznání k německému národu a k německému světovému názoru. Tyto své požadavky doprovodil Henlein nad to prohlášením, že jde o požadavky minimální, poněvadž by prý se zřetelem k vnitropolitickému i zahraničnímu vývoji a s tím spojenému vzrůstu sil sudetského Němectva mohl klásti větší nároky; nečiní tak prý proto, aby před světem dokázal, že sudetské Němectvo chce omezením svých nároků přispět k zachování a upevnění míru.

Ani karlovarské požadavky Henleinovy nebyly, jak patrně, jasným a přesným programem. Byla to více hesla než konkrétní formulace. Ovšem hesla, jež vyplynula z jednostranného vývoje německého nacismu a jež naprosto nebrala v počet historické předpoklady a státní nezbytnosti Československé republiky. Jak ukázaly hlasy tisku, shodlo se v odsudku karlovarských nároků Henleinových veřejné mínění západoevropské s veřejným míněním naším. Tím spíše, že Henlein sám otevřeným přiznáním se k národnímu socialismu, až dosud — a zejména při zájezdech do Anglie — zapíranému, tentokrát odvážně strhl plášť, kryjící skutečné jeho cíle. Události z 21. května ukázaly, že Henleinův karlovarský radikalism nevyplýval jen z agitačních příprav k úspěšným obecním volbám. Že se dokonce zrodil ze zcela jiných, daleko smělejších a povážlivějších předpokladů. Ovšem z předpokladů, které se — právě 21. května — nesplnily.

Události z konce května vydaly svědectví, která otázkou československých Němců, používaná sousední říší za nástroj k uskutečňování jejich středoevropských a východoevropských plánů, by se mohla stát vážným nebezpečím pro evropský mír. Henleinova strana poznala, že válečné zpustošení by v případě konfliktu postihlo především území, obývané z valné části Němci. Berlín pochopil, že na Československo, překážející velkoněmeckým plánům, nelze aplikovat případ rakouský. Paříž a Londýn si více než dříve uvědomily, že také na Vltavě a na Dunaji by mohly být dotčeny jejich zájmy, pro jejichž obhajobu by Francie ani Anglie nemohly zůstat stranou případného válečného konfliktu. Proto v Praze i v Berlíně rozvinuly úsilí, směřující k smírnému vyřešení otázky československých Němců a tak k odstranění možné válečné záminky. Československá vláda zdvojnásobila činnost, věnovanou řešení národnostních otázek, a v informativních rozhovorech, konaných předsedou vlády s delegací Henleinovy strany, i na veřejnost jasně prohlašovala i skutky

prokazovala, že jest v koncesích německé menšině a v oběti, přinášené k zachování míru, ochotna jít až ke krajním mezím, určeným životními zájmy, svrchovaností a celistvostí státu. Henleinova strana, jejíž vůdce po dlouhém váhání našel přece dva dny po 21. květnu cestu do Kolovratského paláce k návštěvě předsedy vlády Dr. Hodži, pocítila potřebu přesnější formulace svého programu a svých požadavků, než jaké až dosud za napjatého zájmu ciziny předkládala československé veřejnosti i československé vládě.

Takové byly okolnosti, za nichž delegace Henleinovy strany předložila 7. června t. r. pražské vládě své memorandum, obsahující souhrn německých národnostních požadavků a považované — vedle vládních návrhů — za podklad příštího meritorního jednání o novou úpravu národnostních poměrů v Československu. Memorandum bylo, stejně jako návrhy národnostních osnov, zpracováváné vládou za účasti parlamentního výboru šesti koaličních stran, důvěrné a naše i cizí veřejnost seznala jeho obsah teprve z podstatných úryvků, které v druhé polovině července byly otištěny v pařížském „Temps“.

Memorandum Henleinovy strany vychází z hesel, myšlenek a požadavků, vyslovených Konrádem Henleinem v Karlových Varech. Jeho základním požadavkem je zásada plné rovnoprávnosti všech národností, obývajících republiku. Nestačí však zásada formální rovnosti práva jednotlivců před zákonem, nýbrž je třeba, aby základní ústavní zákony zaručovaly tytéž možnosti vývoje všem národům a etnickým skupinám. To se má státi „přestavbou státní konstrukce“, jež má být napříště podložena pojmem „suverenního národa“. Společná vůle suverenního národa je výslednicí spolupráce národů a národnostních skupin; národ český, německý a jiné národy, žijící v republice, jsou složkami suverenního národa. Porévaďž jsou základními složkami, vytvářejí „právní osobnost“ a mají zvláštní organism, který je reprezentuje, který rozhoduje o jejich věcech a jehož prostřednictvím se účastní výkonné moci „společného státu“. Jednotlivým národům musí být přiznány: možnost a právo sebeurčení; adekvatní účast a podíl na správě a vývoji státu; ochrana proti odnárodnování; právo vyznávat národní přesvědčení bez výhrady a pěstovat národní sounáležitost.

K provedení těchto zásad — dovozuje dále memorandum — je nutná územní rekonstrukce státu decentralisací ve smyslu národnostně regionálním. Jednotlivým národům má být k „volnému ovládní“ ponechán ten úsek území, který jim „byl svěřen přírodou“. Stát má být proto rozdělen na teritoria, patřící národu českému, německému, slovenskému atd. Přesně musejí být ohraničeny enklavy, které jsou součástí jednotného administrativního území. Při vymezování etnických hranic mají být zároveň napraveny škody, které byly německému národu způsobeny od r. 1918.

V zákonodárství a správě má se tato nová konstrukce státu, požadovaná Henleinovou stranou, projevit tak, že zákonodárná i správní moc by byla rozdělena mezi stát a samosprávu jednotlivých národů. Musí být obnovena obecní samospráva v rozsahu z r. 1918. Samospráva zahrnuje: policii (také státní), národnostní katastr, změnu jmen, výchovu školní a vojenskou, věci obchodní a živnostenské, finanční samosprávu podle poměrného dílu, právo vybí-

rati dodatečné daně. Při rozdělení zákonodárné moci by byly vytvořeny dva zákonodárné sbory: národní shromáždění (dnešní senát by byl zrušen) a sněm každého národa (národní kurie); tyto sněmy by měly právo na pořádání lidových hlasování.

Správní reforma by podle přání memoranda měla být provedena tak, že vedle společného presidenta republiky by byli jednotliví národové representováni „národními předsedy“, jimž k ruce by bylo „správní direktorium“ a kteří by byli členy vlády a členy nejvyšší rady obrany státu; byli by voleni poslanci své národnosti a potvrzováni presidentem republiky. Pokud jde o ústřední úřady, předpokládá memorandum zrušení některých ministerstev, jichž kompetence by přešla na národnostní samosprávu. Ostatní ministerstva, s výjimkou ministerstva zahraničí, národní obrany a financí, by byla rozdělena na národnostní sekce. V území, náležejícím jednotlivému národu, by ve správních úřadech byli zaměstnání jen úředníci příslušného národa. Vrchní, odvolací a nejvyšší soudy by byly vybaveny národnostními sekcemi.

V jazykové úpravě navrhuje memorandum, aby „stát mluvil jazykem svých občanů“. Podle dalšího výkladu to znamená, že vyšší úřady hovoří jazykem svých úřadů podřízených. Pokud jde o hlavní město Prahu, bylo by prý nutno, aby zvláštní opatření zdůraznilo jeho povahu „společného města všech národů“, žijících na území společného státu. Poslední odstavce memoranda Henleinovy strany jsou věnovány rozdělení státního rozpočtu podle klíče na jednotlivé národnosti, pak způsobu provedení odškodnění od r. 1918 a vtělení navrhovaných zákonů do zákonů ústavních.

Návrhy, obsažené v memorandu Henleinovy strany, tvoří jeden ze základů výměny názorů o nové úpravě národnostních poměrů v republice mezi představiteli vlády a delegací Henleinovy strany. Proto se zdržujeme jejich kritiky, omezující se na pouhé konstatování, že návrhy ty směřují k vytvoření několika autonomních státeků na území Československa, jimž by byl více méně jen abstraktně nadřazen pojem „společného státu“. Proti těmto návrhům Henleinovy strany stojí elaboráty vládní, které pochopitelně vycházejí z ústavní listiny a zachovávají předpoklady, které pro řešení národnostních otázek v našem státě vytyčil předseda vlády již při ohlášení t. zv. národnostního statutu: je to ústava, naše státnost a zásada neodnárodnování. Při tom vládní elaboráty spočívají na dvou základních principech: na principu samosprávy a národnostní proporcionality. Základem vládních návrhů, týkajících se samosprávy, není ovšem samospráva národnostní, vyvěrající z teritoriálních předpokladů, jako je tomu u návrhů memoranda Henleinovy strany; vládní elaboráty budou či lépe: dobudovávají národnostní samosprávu v rámci dosavadních územních svazků samosprávných, respektující tak stejně historický vývoj, jako skutečnost, že v naší republice není uzavřené ho ně m e c k é h o ú z e m í. (národnostně, rasově, politicky a tím méně hospodářsky), nýbrž nanejvýš území, v němž se národnosti navzájem prostupují. Vybudování samosprávy v rámci dosavadních samosprávných svazků předpokládá podle vládních návrhů

rozšíření kompetence zemské samosprávy o významné části dosavadní kompetence ministerstva vnitra, školství, zemědělství, obchodu, zdravotnictví a sociální péče.

V zemských svazcích samosprávných by byl nově organisován vliv národnostních skupin, s nimiž počítá sama ústava, která zavedla poměrné zastoupení při obesílání nejvyšších zastupitelských sborů (parlamentu). Dnešní zemská zastupitelstva by se proměnila v zemské sněmy, rozdělené na národnostní kurie, které by byly chráněny proti majorisování. Dosavadní zemské výbory by nabyly povahy zemských vlád, v nichž by administrativní výkon, týkající se věcí některé národnosti, byl v rukou příslušníků téže národnosti. Národnostní kurie zemských sněmů by měly svá vlastní předsednictva, jež by byla výkonnými orgány jejich samostatných usnesení. Nově a se zřetelem na princip samosprávný a proporcionalitní by byly upraveny také věci finanční, hospodářské a sociální. Úprava jazykové otázky by byla přizpůsobena praktické potřebě, arci s plným respektováním všech prerogativ státu. Zásada o neodnárodňování by byla uplatněna zvláštní ochranou národnosti, znemožňující každé odnárodňování a zaručující jak ochranu národnosti jako celku, tak práva jednotlivých příslušníků té které národnosti. Bylo by rozšířeno stížnostní právo jednotlivých příslušníků kterékoli národnosti k ústavnímu k nejvyššímu správnímu soudu, stejně by bylo rozšířena možnost členů parlamentu vyvolati rozhodnutí ústavního soudu o tom, neodporuje-li některý zákon ústavě. Kromě toho by bylo stanoveno ručení veřejných orgánů za škodu, způsobenou nezákonným výkonem veřejné moci, byla by učiněna opatření k zachování národnostní proporcionality při obsazování míst ve veřejných službách, při státních dodávkách a pod.

Je zřejmo, v čem se především střetají návrhy Henleinovy strany s elaboráty vládními: memorandum Henleinovy strany žádá úplnou přestavbu státu bez ohledu na dosavadní ústavní zřízení, návrhy vlády samozřejmě respektují platnou ústavu. Z rozdílného východiska vyplývají další rozpory, v tom zejména nejpodstatnější rozpor, který se týká národnostní samosprávy: vládní návrhy jsou přizpůsobeny historickým předpokladům i daným etnickým skutečnostem a nežadávají v ničem životním nezbytnostem státu, ani jeho celistvosti a nedílnosti; návrhy Henleinovy strany tříští jednotný stát v několik teritorií. Nelze popřít, že rozpory mezi vládními návrhy a návrhy Henleinovy strany jsou vskutku hluboké. Podle přesvědčení Henleinovy strany, jemuž dal výraz poslanec Kundt v oficiálním odmítnutí vládních návrhů a v prohlášení, že strana trvá na karlovarských požadavcích Henleinových, dokonce nepřeklenutelné.

Co bude dále? Britský min. předseda Chamberlain patrně předpokládal, že v jednání mezi československou vládou a Henleinovou stranou nastane chvíle, v níž bude položena tato otázka. Věda, že od jejího zodpovězení nemálo závisí osud Evropy, přičinil se za souhlasu československé vlády a v dorozumění s vládou francouzskou o to, aby pro tento okamžik byl k dispozici nestranný a na nikom nezávislý pozorovatel, poradce a prostředník. Úlohu tu svěřil

lordu Walteru Runcimanovi, jenž od 3. srpna studuje v Praze jednak informativními rozhovory, jednak vlastním pozorováním, jednak zkoumáním předložených návrhů a memorand možnosti národnostního smíru v Československu. Snad přímým jeho zásahem, dojista však aspoň pod vlivem jeho přítomnosti v Praze se stalo, že i na onu osudovou otázku: co dále? byla dána v zápětí odpověď: jak československá vláda, tak Henleinova strana — o tu jde v německém táboře především, i když není ani v očích lorda Runcimana, jednajícího stejně s jejími zástupci jako se zástupci německých sociálních demokratů, jedinou představitelkou našich Němců — projevíly ochotu a prohlásily úmysl dospěti dalším jednáním ke společnému názoru o zásadním řešení.

Ve víru diplomatických jednání, provázených palbou nepřátelské propagandy, vede se zápas o Československo, jehož je národnostní otázka československých Němců pouze jednou složkou. Vede se zároveň zápas o evropský mír. Tomuto míru jest československý národ svorně rozhodnut přinést krajní oběti. Nikoli však oběti, jimiž by byla dotčena československá národní čest a životní zájmy československého státu. V dobrém sousedství chceme žít s německou říší a v klidném soužití chceme spolupracovat s německým obyvatelstvem svého státu. Nástrojem německého mocenského pronikání do střední a východní Evropy se však nestaneme. Nemůžeme se jím ani státi. To není již věc našeho volného rozhodování, to je věc našeho osudu.

Vladimír Líbal.

ŽELEZNICE A AUTOMOBIL V NÁKLADNÍ DOPRAVĚ.

Omezování automobilové dopravy
tarifní politikou drah — t. zv. autoklausule.

Počínajíc rokem 1932 přistoupily naše dráhy hlavně po rakouském vzoru k omezování automobilové dopravy tím, že mnohé staré i nově vyhlášené zlevněné sazby poskytují jen tomu, kdo se předem zavázal k zachovávání určitých podmínek, které mají za účel vyloučiti dopravu nákladními auty buď vůbec, nebo ji podstatně omeziti. Pro souhrn takových podmínek v konkrétním případě se ujal výraz „autoklausule“.

Možno je rozlišovati na ty, které váží jen odesílatele zboží, dále na ony, jež váží jen příjemce zboží, a konečně na ony, jež zavazují jednu a tutéž osobu současně jako příjemce určitého zboží i jako odesílatele zboží jiného. Tento případ t. zv. klausulí smíšených je v poslední době nejčastější. Příkladem jsou autoklausule u dříví, kde se příjemce zavazuje nejen dříví (surovinu), nýbrž i výrobky z něho dopravovati přes určitou vzdálenost výhradně drahou. Hospodářsky nejvýznamnější a do vývoje automobilismu nejvíce zasahující jsou autoklausule kategorie první a třetí, neboť tu úmluva mezi drahou a jedním nebo několika subjekty, zvláště pak výrobci surovin, zbavuje celý okruh ostatních osob, t. j. odběratelů surovin nebo hotových výrobků, možnosti používati pro dopravu těchto surovin nebo výrobků auta. Typický je příklad dohody drah s doly, kterou je de facto a vše-